

Варто зазначити, що в романі «Фортеця для серця» є синтаксичні конструкції, у яких поєднуються різні види сурядного зв'язку: *протиставний – єднальний, єднальний – протиставний, протиставний – єднальний – протиставний, розділовий – протиставний*: «**Чи** під такою зіркою народився, **чи** мав які приховані здібності, **проте** навіть старенькі бабусі проводжали хлопця теплими поглядами» [2, с. 89].

Отже, роман О. Печорної «Фортеця для серця» містить складносурядні конструкції, у яких авторка використовує різні сполучники сурядності. Дослідження складносурядних речень у творчості сучасних письменників є перспективним для подальших наукових напрацювань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатюк Л., Бас-Кононенко О. Українська мова. Особливості праткичного застосування. Київ: Знання-Прес, 2006. 260 с.
2. Печорна О. Фортеця для серця. Роман. Київ: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2014. 364 с.

Веселовська Софія,

Тернопільський національний
педагогічний університет ім. В. Гнатюка

Науковий керівник: канд. філ. н. Заваринська І.Ф.

ПОЛЬСЬКА ТОПОНІМІКА НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ (ШІСТЬ СТОЛІТЬ СПІЛЬНОЇ ІСТОРІЇ)

Топонімічна проза – найпоширеніша і найменш досліджена частина української народної творчості. У фольклорі під терміном прийнято розуміти сукупність усних народних прозових сюжетів, що пояснюють походження назв природно і штучно створених предметів, так званих топонімів.

Ця частина фольклору є одним із найдинамічніших явищ народної творчості, а тому й однією з найуразливіших її сфер. Внаслідок спорадичних

змін ландшафту, спричинених господарською діяльністю людини, одні топоніми зникають, а інші з'являються. Зі старою назвою зникли й фольклорні причини її походження. Нові придуть тільки через деякий час.

Отже, етимологія топонімів потребує постійної уваги, оскільки постійно змінюється ландшафт через антропогенні впливи. Окрім впливу природних факторів, спадщина традиційної топоніміки зазнала серйозних втрат у період, коли в Україні був тоталітарний режим. Постійно змінювалися назви населених пунктів, руйнувалася традиція народної топонімі.

Мета нашої статті полягає у дослідженні польської номінації у найпоширеніших сюжетах народних топонімічних переказів Західного Полісся.

Значна частина народної прози увійшла до записів видатних українських дослідників і збирачів українського фольклору XIX ст. Так, з 1864 р. любителям старовини відома праця Л. Похилевича «Сказання про населені місцевості Київської губернії» [9].

Чимало зразків топономатичної прози зібрано О. Стороженком, О. Афанасьєвим-Чужбинським, І. Манжурою, Я. Новицьким та Д. Яворницьким.

М. Теодорович був одним із перших дослідників географічних назв Західного Полісся. У своїй 5-томній праці «Історико-статистичний опис церков і приходів Волинської єпархії» [11] (1884-1889) він торкається елементів багатьох топонімічних традицій, в тому числі й традицій Західного Полісся. Сьогодні важко визначити, наскільки багато з них відповідають дійсності. Для багатьох твори М. Теодоровича були єдиним місцем існування, оскільки в усній традиції вони не зустрічаються. Деякі з них повторив О. Цинкаловський у своєму двотомному словнику «Стара Волинь і Волинське Полісся» [13].

П. Тутковський є одним із піонерів у галузі народної етимології польських топонімів. Найціннішими є його записи топографічних легенд і переказів, які розкривають походження назв населених пунктів, річок, озер і

боліт. Деякі праці дослідника науковці кваліфікували як справжні топонімічні скарби.

Етнімічні мотиви є одним із найпотужніших пластів топонімічної прози Західного Полісся. Етнічні назви ставали назвами населених пунктів лише тоді, коли вони мали на меті характеристику немісцевого населення. Географічна проза Західного Полісся дуже багата на такі «етнімічну продукцію» [7, с. 51]. Історія деяких поселень і місцевих назв сягає залізного віку. Багато таких топонімів мають балтійське походження, оскільки Західне Полісся є «ареолом найдавніших контактів давніх слов'ян з племенами Західної та Східної Прибалтики» [7, с. 53].

На досліджуваній території ще більше топонімів, пов'язаних із ближчим за часом проживанням племен та етносів. Серед них Угриничі, Судче, Мокошин, Ківерці та інші.

Проте в топонімічній прозі краю збереглася більшість тих етнімічних оповідань, у яких основну твірну функцію виконують конотативні топоніми, пов'язані з народностями, що проживали на території Західного Полісся в ХІХ – на початку ХХ ст. Серед великої кількості давніх географічних назв, що донедавна побутували на цій території, знаходимо Озеряни Чеські, Ольб'є Лядське, Ольб'є Руське, Голендра Забузька, Вільгельмівка, Брунетівка тощо. [6, с. 33].

В порівнянні з ХІХ ст. список алохтонів з того часу значно змінився. Особливості характеристики різних народів свідчать про глибокі народні спостереження... У цих переказах і «брехнях» найчастіше йдеться про «хохлів» і «кацапів» чи «москалів», а потім – про поляків («ляхів»), татар, євреїв («жидів»), «німців» і циган» [4, с. 146]. Приблизно з такими ж народностями фольклор національних меншин України представлений у сьомому томі збірки П. Чубинського.

Остаточно в першій третині ХХ століття сформувався сучасний національний склад сільського населення Західного Полісся. Сліди життя і діяльності різних етносів того періоду знайшли відображення і в народній

прозі на тему топонімів. З першого загального перепису населення 1897 року можна зробити висновок, що Володимир-Волинський повіт належить до регіону, в якому переважало українське населення. Друге місце посідали поляки. Польське населення було рівномірно розподілено по території Волині та Західного Полісся [5, с. 49].

Західнопольські хроніки мають значно простішу структуру. Лише окремі елементи дають інформацію про перебування поляків у Західному Поліссі. За поширеною версією, село Троянівка має таку назву, бо це, так би мовити, «перші три поляки Ян. Звідси й назва» [1, с. 44] (с. Троянівка Маневицького району).

Урочище Панський Двір, що знаходиться в селі Градиськ Маневицького району, називається так «бо там жили пани, до тридцять дев'ятого року були пани з Польщі» [8, с. 151]. Кут Шляхти в селі Годовичі Турійського району має таку назву, бо там «до війни жили поляки» [10, с. 105]. Про наявність у селі польської колонії повідомляє також легенда колонійщини: «тут були польські хати, там були сади, вишні цвіли» [8, с. 155] (с. Воля Любитівська Ковельського району).

За деякими переказами, поляки були в регіоні ще з часів Хмельниччини. «Урочище Стакор – там колись жили польські колонізатори, скільки їх було! Як Польща воювала з Богданом Хмельницьким» [10, с. 179] (с. Годовичі Турійського району). «Кажуть, що тут наші з поляками воювали за Польщу. Біля села була велика бійня, після якої поле було вкрите людськими трупами, над ними і ворона кружляла. А потім почали люди будуватися. Від слова кістка село назвали Костюхнівка» [1, с. 46] (с. Костюхнівка Маневицького району).

Проте багато оповідань на польські мотиви мають складніший наратив. Найпоширенішим з них є найменування населених пунктів за прізвищем чи іменем видатного діяча, відомого в XVI–XVII ст. Ми з'ясували, що такими населеними локалізаціями стали ділянки у Старовижівському, Любешівському, Маневицькому, Камені-Каширському, Рожищенському

районах. Такі мотиви переважно розташовані біля великих річок Стир, Стохід, Буг, Прип'ять.

В основному це зразки, що стосуються резиденцій чи володінь польських панів у вказаних місцевостях. «Наше село стародавнє, і ніхто не знає, як воно називається. Існує думка, що назву він отримав від прізвища польки Радовицької. Наше село, як і інші села та хутори, було її власністю. Тому й прозвалися, мабуть, Радовичі» [2, с. 58] (с. Радовичі Турійського району). «Був колись такий польський пан Любомирський. Все це була його земля. Тому й назвали їх Любче. Він був шляхетним. А після нього були вже інші польські пани – Богуславські» [2, с. 73] (с. Любче Рожищенського р-ну). Нерідко в таких історіях повідомляють про наймитів, які працювали на пана, або людей, які платили податки польському пану.

Деколи мотиви цих переказів мають різний характер:

- соціально нерівні шлюби, непокора молодих жінок стали сюжетами деяких топонімічних легенд і переказів на польські мотиви: у легенді про виникнення села Любешів розповідається про те, як дочка багатого польського шляхтича Ядвіга покохала сільського хлопця Любаша. «А був у пана молодий мисливець. Не знаю, як його справді звали, але в селі звали його Любашем, бо всі його любили... Але не тільки сільські дівчата не могли відірвати очей від хлопця і заздрили молодиці. Хто ж не хотів мати такого чоловіка поруч? Помандрувала з ним і вона трохи лісом і почала за ним сохнути» [13, с.93].
- народження дітей, зокрема близнюків – ще одна тема народних казок на польські мотиви. «І в цієї польки народилося троє синів. І назвала всіх Янеками. А село так і назвали: три Янеки – Трояновка» [3, с. 64].

Поліські мотиви в топонімічній прозі Західного Полісся синтезують пізнавальний та естетичний рівень освоєння людиною дійсності. Народні казки містять відомості не лише про звичаї, а й про родинні стосунки, ведення господарства населенням, про давні промисли та промисли, відображають

військові конфлікти різних часів. Велика кількість номінацій пов'язана зі світом тварин і рослин.

Список літератури:

1. Бабенко В., Бабенко С. Українці Башкортостану: основні тенденції етнокультурного розвитку (кінець XIX – поч. XXI ст.) Народна творчість та етнографія. т 4. 2010. С. 39 – 47.
2. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних погляданнях та віруваннях. Київ, 1993. 146 с.
3. Василюк Л. П. А. Тутковський – дослідник народних географічних термінів. Українське Полісся: вчора, сьогодні, завтра. Луцьк, 1998.
4. Дем'янчук Г. С. Барви Полісся: Нариси про природу Ровенського Полісся. Львів: Каменярь, 1975.
5. Євшан-зілля. Легенди і перекази Поділля. Львів, 1992; Лицарі волі. Книга перша. Київ, 1992.
6. Ідзьо В. Українська діаспора в Росії. Львів, 2002. 304 с.
7. Лучик В.В. Відновлення історичних топонімів як чинник українського державотворення. Магістеріум. Київ, 2011. С. 49–53.
8. Мороз О.А. Топоніми в українській мові: когнітивний, прагматичний, конотативний аспекти. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія. 2011. Вип. 5. С. 45–51.
9. Похилевич Л. Сказання про населені місцевості Київської губернії. Київ: Типографія Києво-Печ. лаври, 1864. 763 с.
10. Регіональні політичні еліти в Україні: аналіз літератури з проблеми та характеристика емпіричної бази для вивчення феномену (кінець 1991–2018 рр.). / За ред. М.С. Кармазіної. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2019. 264 с.
11. Теодорович М. І. Історико-статистичний опис церков і приходів Волинської єпархії: багатотомник. Почаїв: Типографія Почаївсько-Усп. Лаври, 1893. Т. 3: Повіти Кременецький і Заславський. 696 с.

12. Цинкаловський О. М. Стара Волинь і Волинське Полісся: Краєзнав. слов. – від найдавніших часів до 1914 р. Вінніпег : Волинь, 1984. Т. 1: А - К. 601 с.

13. Шаповал Л. І. Козаки-переселенці з Полтавщини на Кубань: Побут та устрій. Чорноморський літопис. Вип. 2, 2010. С. 85 – 92.

Діана Дразньовська,
Тернопільський національний
педагогічний університет ім. В. Гнатюка.
Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Ніна Свистун

ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ У РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «ЧЕРЕВИЧКИ БОЖОЇ МАТЕРІ»

Дослідження ускладнених речень у сучасній синтаксичній науці є досить дискусійним питанням. Такі речення є засобом увиразнення та доповнення змісту. Предметом наших зацікавлень стали прості ускладнені речення з однорідними членами у романі Марії Матіос «Черевички Божої Матері».

Однорідними є члени речення, що перебувають в однакових синтаксичних відношеннях з одним із членів речення і поєднуються між собою сурядним зв'язком [2, с. 155].

Нами було виокремлено такі різновиди конструкцій з однорідними членами речення: з однорідними підметами, присудками, додатками, означеннями, обставинами та змішаними видами однорідних членів речення. Також ми розглянули питання узагальнювального слова при однорідних членах речення.

Простеживши функціонування речень з однорідними членами, ми виявили 741 одиницю, з-поміж яких 267 – однорідні члени в складі простих речень, які становлять 36% від усіх зафіксованих конструкцій; 221 одиниця –